

You have downloaded a document from
RE-BUŚ
repository of the University of Silesia in Katowice

Title: Finanse klasztoru paulinów we Włodawie (1698-1864)

Author: Jacek Szpak

Citation style: Szpak Jacek. (2017). Finanse klasztoru paulinów we Włodawie (1698-1864). "Magazyn Numizmatyczny" (Nr 43 (2017), s. 38-55).

Uznanie autorstwa - Użycie niekomercyjne - Bez utworów zależnych Polska - Licencja ta zezwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych oraz pod warunkiem zachowania go w oryginalnej postaci (nie tworzenia utworów zależnych).

UNIwersytet ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Jacek Szpak

FINANSE KLASZTORU PAULINÓW WE WŁODAWIE 1698-1864

Zarys dziejów klasztoru

Klasztor paulinów we Włodawie został ufundowany przez Ludwika Konstantego Pocięja w 1698 r.¹, a sejm „niemy” z 1717 r. zatwierdził tę fundację. Fundator przekazał paulinom drewniany kościół, który spłonął w 1705 r. W tej sytuacji L. K. Pocięj ufundował świątynię, która miała być przebudowana kosztem fundatora. Ostatecznie w 1719 r. paulini rozpoczęli budowę świątyni ze swoich środków. Środki finansowe na ten cel przekazywali również darczyńcy: Jerzy Fleming właściciel Włodawy, Marianna Borzęcka córka L. K. Pocięja, Ducki podstoli wendeński i cześnik mozyrski Jakub Kulżenicki². Kościół otrzymał wezwanie św. Ludwika³.

W 1717 r. L. K. Pocięj oddał paulinom włodawskim zarząd parafią włodawską, na co wyraził zgodę konsystorz łucki w 1722 r.⁴. W parafii działały szpital, szkoła oraz liczne bractwa religijne, m.in. Bractwo św. Trójcy, Bractwo św. Anny, Bractwo Matki Boskiej Częstochowskiej, Bractwo Pięciu Ran Pana Jezusa oraz Bractwo Trójcy Przenajświętszej⁵.

W 1701 r. rozpoczęto budowę nowego klasztoru, który jednak spłonął w 1705 r. W 1706 r. przełożony klasztoru o. Dominik Paprocki

¹ D. Cichor, *Dzieje kościoła i klasztoru paulinów we Włodawie 1698-1864*, „Studia Claromontana”, t. 13, 1993, s. 377-378; M. Nadratowski, *Parafia i klasztor Ojców Paulinów*, [w:] *Włodawa. Miasto i region na przełomie XX/XXI wieku*, Włodawa 2002, s. 251-253.

² D. Cichor, *Dzieje kościoła i klasztoru...*, s. 378-379, 385-390.

³ J. Zbudniewek, *Katalog domów i rezydencji polskiej prowincji paulinów*, „Nasza Przyszłość”, 31, 1969, s. 224-225; J. Zbudniewek, *Paulini wczoraj i dzisiaj*, [w:] *Sc*, t. 25, 2007, s. 268-270; M. Bengier, *Roczniki paulińskie. Księga II*, [w:] *Roczniki zakonu św. Pawła Pierwszego Pustelnika*, t. 1, opr. L. Chałupka, Częstochowa-Jasna Góra 2008, s. 689, 749-751.

⁴ Archiwum Zakonu Paulinów na Jasnej Górze w Częstochowie (dalej: AJG) 596 (*Prowincja Włodawa*), s. 173-179.

⁵ D. Cichor, *Dzieje kościoła i klasztoru...*, s. 430-431; AJG 596 (*Prowincja Włodawa*), s. 27-47; J. Zbudniewek, *Paulini wczoraj i dzisiaj...*, s. 268-270; J. Zbudniewek, *Katalog domów i rezydencji...*, s. 224-225.

ponownie podjął prace przy nowym klasztorze, które ukończono w 1718 r. W 1812 r. klasztor został przejęty na lazaret dla wojsk austriackich i rosyjskich, co przyniosło duże zniszczenia. Do 1831 r. nie zdołano przeprowadzić koniecznych remontów, a zajęcie klasztoru na lazaret przez wojska powstańcze w 1831 r. dopełniły dzieła zniszczenia. Do 1864 r. przeprowadzano konieczne niewielkie remonty⁶. Klasztor we Włodawie został skasowany przez władze carskie w 1864 r.⁷

Zapisy kapitałowe

Na mocy decyzji L. K. Pocięja z 1701 r. paulini otrzymali kwotę 10 000 złp., z której mieli prawo pobierać odsetki w wysokości 8% rocznie (800 zł.). Suma ta została zabezpieczona na kahale brzeskim, ale odsetek nie odbierano od 1797 r. W latach 20. XIX w. część kwoty odzyskano. W 1703 r. L. K. Pocięj zapisał paulinom 28 800 zł., a ród Czackich 30 000 zł.⁸ W 1719 r. klasztor otrzymał zapis na 1000 zł. zabezpieczony na kahale włodawskim, w zamian za 9 kamieni łożu rocznie. W 1720 r. L. K. Pocięj zapisał klasztorowi 80 000 zł. zabezpieczone na dobrach Dąbrowno należące do Sapiehów. Jednak dobra były położone daleko i często nie otrzymywano z nich odsetek.

W dniu 7 II 1722 r. w Terespolu L. K. Pocięj potwierdził zapisy na rzecz paulinów włodawskich. Potwierdził także zapis testamentowy spisany ok. 1708 r. przez jego małżonkę Anielę z Zahorowskich, która zapisała na rzecz klasztoru 30 000 złp. zabezpieczone na wsiach Jelna Mała i Jelna Wielka oraz 20 000 złp. na dobrach Komorowice. Nie wiadomo od kiedy jednak paulini pobierali odsetki od zapisu. Wiemy jedynie, że po upadku Rzeczypospolitej przestały one wpływać do kasy klasztornej. Sam L. K. Pocięj przekazał paulinom włodawskim dodatkowo 50 000 zł. i 10 000 talarów (80 000 złp.), które winny był mu Antoni Nowosielski kasztelan nowogródzki. Nie wiadomo jednak czy klasztor przejął ten zapis. Na placach gruntu Predykanckiego L. K. Pocięj zapisał klasztorowi kwotę 30 000 tyńfów⁹. Dodatkowo Pocięj zapisał klasztorowi 90 000 zł., które pożyczyla Katarzyna Szacka

⁶ D. Cichor, *Dzieje kościoła i klasztoru...*, s. 381-384.

⁷ J. Zbudniewek, *Paulini wczoraj i dzisiaj...*, s. 268-270; J. Zbudniewek, *Katalog domów i rezydencji...*, s. 224-225; D. Cichor, *Dzieje kościoła i klasztoru...*, s. 431-440; M. Bengier, *Roczniki paulińskie. Księga II...*, s. 689, 749-751.

⁸ AJG 596 (*Prowincja Włodawa*), s. 1-3, 6-8, 27-47, 143-162.

⁹ AJG 596 (*Prowincja Włodawa*), s. 1-3, 6-8, 27-47, 143-162; AJG 1661 (*Prowincja Włodawa 1700-1861*), s. 9-11; D. Cichor, *Dzieje kościoła i klasztoru...*, s. 380.

starościna włodziemska, ale nie wiadomo, czy klasztor przejął zapis¹⁰. Zatem Pocijewie teoretycznie zapisali klasztorowi sumę 255 000 złp. Natomiast szlachta zapisała łącznie 484 496 złp.¹¹.

Łącznie klasztorowi włodawskiemu zapisano pokaźną kwotę 876 496 złp. Większość z tej sumy została zabezpieczona na dobrach ziemskich (739 496 zł.). Odsetki z sum wyderkafowych powinny przynosić sumę 71 449 złp. rocznie. Jednak część wyderkafów nie była wypłacana, a część obowiązywała przez krótki okres czasu. Natomiast 141 000 złp. przekazano klasztorowi bezpośrednio na różne cele, np. remonty.

Stan osobowy klasztoru

W klasztorze włodawskim rezydowało od jednego do piętnastu zakonników. Poniższa tabela ilustruje skład osobowy konwentu.

Tabela 1. Skład osobowy konwentu włodawskiego

Rok	Liczba zakonników
1698-1705	3
1705-1707	1
1710	3
1716	3
1723	5
1725-1727	8
1732	8
1737	11
1753	15
1799	6
1804-1808	4
1812	2
1819	5
1831	4
1842-1843	4
1857	3
1862	3

Źródło: D. Cichor, *Dzieje kościoła i klasztoru paulinów we Włodawie 1698-1864*, „Studia Claromontana”, t. 13, 1993, s. 399; AJG 536, *Actorum Provinciae Poloniae* (dalej: APP), t.6 (1703-1719), s. 322, 507; AJG 544, APP, t. 15 (1799-1819), s. 542; AJG 545, APP, t. 16 (1818-1823), s. 53; AJG 548, APP t. 20 (1831-1842), s. 9; AJG 807, APP t. 21 (1842-1864), s. 13, s. 302, 393, 434; AJG 596 (*Prowincja Włodawa*), s. 2; 25, 299.

¹⁰ D. Cichor, *Dzieje kościoła i klasztoru...*, s. 378-379.

¹¹ AJG 1586 (*Konwent Włodawa 1710-1850*), s.55-5;9, 75-77; AJG 596 (*Prowincja Włodawa*), s. 27-47; AJG 1567, s. 199; D. Cichor, *Dzieje kościoła i klasztoru...*, s. 401-403.

Należy również pamiętać o czeladzi zatrudnionej w folwarkach i świątyni. W tym wypadku zachowały się informacje tylko z XIX w. W 1826 r. czeladź w folwarku włodawskim liczyła 8 osób, a w kościele pracował organista. W 1827 r. w folwarku włodawskim i w Wyrkach pracowało 18 osób¹². Natomiast w 1838 r. zatrudniano 10 osób¹³, a w 1843 r. 13 osób¹⁴. Można zatem szacować, że klasztor musiał utrzymać łącznie kilkadziesiąt osób. W XIX w. liczba zakonników oraz czeladzi wahała się od 10 do 17 osób, które musiały otrzymać wyżywienie, ubiór i itp.

Struktura przychodów

W latach 1739-1742 zdecydowanie najwięcej uzyskano z opłat pochodzących od ludności żydowskiej. Niestety w materiale archiwalnym brak jakichkolwiek informacji z jakiego tytułu te opłaty pochodziły. Jednak ta kategoria przychodów występowała jednorazowo, więc można sądzić, że były to spłaty jakichś długów lub zaległych wyderkałów, być może z kahału brzeskiego¹⁵. W latach 1745-1746 na budowę kościoła zebrano łącznie 45 369,09 złp. Najwyższą kwotę przekazało definitorium polskiej prowincji oraz ówczesny przeor włodawski o. Konstanty Ejsymont, który jako syn szlachecki mógł otrzymać z majątków rodowych jakieś pieniądze. Łącznie na budowę klasztoru z tych dwóch źródeł przekazano 12 605,07 złp. (27,78% całej sumy). Ród Czackich przekazał 12 000 zł. (26,45%), podskarbi Wielkiego Księstwa Litewskiego i generał artylerii litewskiej Jan Jerzy Fleming przekazał 5250 złp. (11,57%), strażnikowa Wielkiego Księstwa Litewskiego przekazała 3316 złp. (7,31%), cześnik mozyrski Jakub Kulżenicki 3000 zł. (6,61%), podstolina Wielkiego Księstwa Litewskiego 1000 zł. (2,20%), podstoli wendeński Ducki przekazał 180 zł. (0,40%), regens skarbowy Bystry ofiarował 175 zł. (0,39%), a jeden z zakonników włodawskich, o. Wojciech Gajewski (senior) uzyskał darowiznę w wysokości 40 zł. (0,09%) Wreszcie za sprzedaż soli klasztor uzyskał 5064 zł. (11,16%), a za sprzedaż cegieł 2739,02 złp. (6,04%)¹⁶.

¹² AJG 507 (*Expensa monasterii Włodaviensis*), s. 39-58.

¹³ AJG 596 (*Prowincja Włodawa*) s. 127-131.

¹⁴ AJG 601 (*Klasztor we Włodawie*), s. 26.

¹⁵ AJG 1661 (*Prowincja Włodawa 1700-1861*), s. 39.

¹⁶ AJG 514 (*Percepta i expensa pieniędzy na fabrykę kościoła włodawskiego ab anno 1740*), s.2-172; D. Cichor, *Dzieje kościoła i klasztoru...*, s. 385-390.

Kolejne dane pochodzą z 1789 r. i wówczas największą część przychodów stanowiły odsetki wyderkafowe. W inwentarzu spisanim 1 VI 1810 r. zapisano, że klasztor włodawski uzyskał kwotę 3850 złp. z tytułu wyderkafów. W tym z kwoty 12 000 zł. zabezpieczonych na dobrach Opole, 3250 zł. rocznie oraz 600 złp. z kwoty 5000 zł. zabezpieczonych na dobrach Żurawie i Małoszyce. Ponadto paulini uzyskali darowiznę w wysokości 80 000 zł., ale nie zachowały się bliższe wiadomości kto i z jakiego tytułu te kwotę przekazał. Być może była do suma wyderkafowa, a być może bezpośrednia darowizna. Ponadto klasztor uzyskał 20 000 zł. za sprzedaż działki w Komorowicach¹⁷.

W 1817 r. klasztor uzyskiwał przychody z wyderkafów, dzierżaw ziemi, czynszów z jurydyki włodawskiej, z wolnego młewa oraz z wynajmu lokali. Warto zwrócić uwagę, że wizytatorzy rządowi zalecali paulinom starania o odzyskanie dóbr leżących za Bugiem. Obliczyli oni, że czynsz z dzierżawy Chrypska, Polemnic i Wólki Chrypskiej przyniosłby rocznie 14 000 zł. Od sum zabezpieczonych na dobrach włodawskich uzyskano 3250 zł. (od kwoty 65 0000 zł.), na dobrach Opole, gdzie zabezpieczono 12 000 zł. uzyskiwano 600 złp. Wizytatorzy zwrócili również uwagę, że należałoby odzyskać sumy zapisane na dobrach, a od których nie pobierano odsetek od schyłku XVIII w. Ustalili oni, że z tych sum rocznie można było uzyskać 8650 zł. Ponadto paulini włodawscy otrzymywali 700 zł. rocznie z tytułu dzierżawy ziemi¹⁸.

W latach 1826-1829 uzyskano łącznie sumę 29 943,11 złp. Z wynajmu lokali klasztor uzyskał 5769,21 złp. (19,27% całej sumy), z wyderkafów uzyskano 9941,23 złp. (33,20%), ze sprzedaży kos uzyskano 150 zł. (0,50%), z dzierżawy ziemi uzyskano 2960 zł. (9,89%), ze sprzedaży płodów rolnych uzyskano 2945,20 zł. (9,84%), z odszkodowania za spalone zabudowania uzyskano 258 zł. (0,86%), ze świątyni (ofiary wiernych, iura stolae, itp.) uzyskano 358,12 zł. (1,20%), ze sprzedaży zwierząt hodowlanych uzyskano 2340,20 zł. (7,82%), sumy zdeponowane w banku przyniosły 3199,07 zł. (10,68%), a czynsze od poddanych 2020 zł. (6,75%)¹⁹.

W 1843 r. najwięcej uzyskano z procentów bankowych (3441,02 złp., 49,37% całej kwoty) oraz z wynajmu lokali (2225 zł., 31,92%). Paulini bowiem, z powodu braków finansowych zmuszeni byli do

¹⁷ AJG 1661 (*Prowincja Włodawa 1700-186*), s. 321-322.

¹⁸ AJG 596 (*Prowincja Włodawa*), s. 27-47.

¹⁹ AJG 507 (*Percepta monasterii Włodaviensis*), s. 2-6.

wynajęcia części pomieszczeń klasztornych, m.in. dla sądu pokoju, dla wojska oraz na pomieszczenia szkolne. Czynsze za dzierżawę ziemi przyniosły 1150 zł. (16,50%), w tym August Zmaoyski, właściciel dóbr Włodawa wypłacał za grunt leżący za Bugiem 200 złp. Dodatkowo klasztor uzyskał przychody za sprzedaż owoców (100 zł.) oraz z czynszów od chłopów z Wyrk (54 złp.)²⁰.

W latach 1862-1863 klasztor uzyskiwał przychody z tytułu odsetek bankowych, z dzierżawy ziemi oraz z wynajmu czterech lokali. Największą kwotę uzyskano z tytułu wynajmu lokali, a następnie z tytułu odsetek bankowych. Dzierżawa placów we Włodawie nie przynosiła większych przychodów, natomiast dla ok. 10% przychodów nie ustalono źródła²¹.

Tabela 2. Struktura przychodów w klasztorze paulinów we Włodawie

Okres rozliczeniowy	Rodzaj przychodów	Kwota	Odsetek
		zł.-gr.	[%]
1739-1742	opłaty od ludności żydowskiej	10 000-00	80,32
	niezidentyfikowane	2450-10	19,68
	razem	12 450-10	100,00
1789	wyderkafy	3888-00	79,62
	niezidentyfikowane	999-01	20,38
	razem	4883-01	100,00
1817	wyderkafy	10 850-00	84,50
	z gruntów	1017-00	7,92
	czynsze z jurydyki	237-07	1,84
	z mlewa	36-00	0,29
	wynajem lokali	700-00	5,45
	razem	12 840-07	100,00
1826-1829	wyderkafy	9941-23	33,20
	procenty bankowe	3199-07	10,68
	sprzedaż narzędzi rolniczych (kos)	150-00	0,50
	wynajem lokali	5769-21	19,27
	dzierżawa ziemi	2960-00	9,89
	sprzedaż pól rolnych	2945-20	9,84
	czynsze od poddanych	2020-00	6,75
	sprzedaż zwierząt hodowlanych	2340-20	7,82
	odszkodowanie za pożar budynków	258-00	0,86
	przychody ze świątyni	358-12	1,20
	razem	29 943-11	100,00
1843	procenty bankowe	3441-02	49,37
	czynsze od ziemi	1150-00	16,50
	wynajem lokali	2225-00	31,92

²⁰ AJG 601 (*Klasztor we Włodawie*), s. 25.

²¹ AJG 1660 (*Prowincja Włodawa 1711-1863*), s. 221-223, 236-237.

	czynsze od poddanych z Wyryk	54-00	0,78
	sprzedaż owoców	100-00	1,43
	razem	6970-02	100,00
1862-1863	procenty bankowe	4038-00	39,37
	dzierżawa placów we Włodawie	400-00	3,90
	wynajem lokali	4808-00	46,88
	niezidentyfikowane	1010-00	9,85
	razem	10 256-00	100,00

Obliczenia własne na podstawie: AJG 1661 (*Prowincja Włodawa 1700-1861*), s. 39, 321; AJG 1660, (*Prowincja Włodawa 1711-1863*), s. 236-237; AJG 601 (*Klasztor we Włodawie*), s. 25; AJG 501 (*Percepta monasterii Włodaviensis*), s. 2-6; AJG 596 (*Prowincja Włodawa*), s. 27-47.

Ustalono, że w latach 1739-1863 konwent włodawski uzyskał 225 071,02 złp. Największy przychód uzyskano z różnego rodzaju darowizn od rodów magnackich i szlacheckich. Drugą kategorią przychodów były sumy wyderkafowe, a następnie sprzedaż ziemi, wynajem lokali, pomoc prowincji, odsetki bankowe od sum kapitałowych oraz opłaty od ludności wyznania Mojżeszowego. Niewielkie przychody zanotowano z tytułu sprzedaży produkcji folwarcznej (sprzedaż płodów rolnych i zwierząt, sprzedaż cegieł oraz narzędzi, prawo mlewa), bo zaledwie 3,70% całej uzyskanej kwoty. Niewielką część przychodów stanowiły także czynsze od poddanych (1,20%). Z tych danych wynika, że globalny udział w rynku gospodarstwa folwarcznego był niewielki i głównie produkowano na własne potrzeby.

Tabela 3. Udział poszczególnych kategorii przychodów w ogólnej sumie ustalonych przychodów 1739-1863

Kategoria przychodów	Odsetek [%]
darowizny	46,62
wyderkafy	12,66
sprzedaż ziemi	8,89
wynajem lokali	5,98
pomoc prowincji	5,62
procenty bankowe	4,74
od ludności żydowskiej	4,44
dzierżawa ziemi	2,28
sprzedaż soli	2,25
sprzedaż płodów rolnych	1,35
sprzedaż cegieł	1,22
sprzedaż zwierząt hodowlanych	1,04
czynsze od poddanych oraz z jurydyki	1,20
niezidentyfikowane	0,89
sprzedaż narzędzi rolniczych (kos)	0,07

z mlewa	0,02
odszkodowanie za pożar budynków	0,1
przychody ze świątyni	0,1

Obliczenia własne na podstawie: AJG 1661 (*Prowincja Włodawa 1700-1861*), s. 39, 321-322; AJG 596 (*Prowincja Włodawa*), s. 27-47, 2-6; AJG 601 (*Klasztor we Włodawie*), s. 25; AJG 1660 (*Prowincja Włodawa 1711-1863*), s. 221-223, 236-237.

Struktura wydatków

Dla XVIII w. zachowały się jedynie informacje dotyczące budowy kościoła włodawskiego w latach 1739-1752. Na ten cel wydano wówczas 45 638,23 złp. Pełniejsze dane pochodzą z XIX w. W 1818 r. dominowały wydatki na utrzymanie budynków. W tej kategorii znalazły się koszty ubezpieczenia przeciwpożarowego oraz drobne remonty. W latach 1826-1828 dominowały podatki oraz pensje dla służby. W 1836 r. największej kwoty nie udało się zidentyfikować, natomiast spłata długów stanowiła 14,14% wszystkich wydatków. W 1843 r. najwięcej wydano na podatki oraz na zakup żywności. Warto zwrócić uwagę na tę drugą kategorię, ponieważ wcześniej ona nie występowała. Oznaczało to, że własna produkcja rolnicza nie wystarczała już na utrzymanie konwentu. Znaczna część wydatków stanowiły również podatki. Co ciekawe w 1843 r. konwent wypłacał pensję dla rabina prawdopodobnie we Włodawie. Z danych wynika również, że w latach 40. XIX w. klasztor musiał najmować do pracy w folwarkach robotników. Ostatnie dane jakie posiadamy dotyczą 1862 r. Wówczas 100% wydatków przeznaczono na utrzymanie czterech zakonników. Niestety w spisie brakowało konkretnych informacji na co wydano pieniądze.

Tabela 4. Struktura wydatków klasztoru paulinów we Włodawie 1818-1862

Okres rozliczeniowy	kategorie wydatków	Kwota [zł.-gr.]	Odsetek [%]
1739-1752	budowa kościoła	45 638,23	100,00
1818	podatki	1313-14	21,38
	utrzymanie zakonników	200-00	3,26
	utrzymanie budynków	4629-29	75,36
	razem	6143-13	100,00
1826-1828	pensje dla służby	595-21	29,83
	podróże	1-23	0,14
	podatki	1297-22	65,02
	utrzymanie świątyni	100-00	5,01
	razem	1995-06	100,00
1836	podatki	406-13	5,88
	utrzymanie budynków	99-24	1,44

	zakup Dziennika Praw	4-20	0,07
	długi	977-12	14,14
	niezidentyfikowane	5422-00	78,47
	razem	6910-09	100,00
1843	podatki	4172-08	16,88
	zakup Dziennika Praw	9,10	0,04
	utrzymanie 4 zakonników	1088-00	4,40
	pensje dla służby	1935-18	7,83
	podróże	377-09	1,53
	pensje służby	1658-28	6,71
	pensje dla pracowników najemnych w folwarku	813-24	3,29
	usługi rzemieślnicze	2072-26	8,38
	leczenie	51-21	0,21
	materiały i prace budowlane	2015-14	8,16
	zakup zwierząt	388-22	1,57
	zakup zbóż i paszy	228-05	0,92
	utrzymanie świątyni	1591-27	6,44
		żywność	4996-01
ubiór		24-00	0,09
uprzęż konna		90-00	0,36
odsetki od wyderkafu		75-00	0,30
zwrot długów i zaległości		856-25	3,47
dzierżawa gruntu		200-00	0,81
utrzymanie rabina		100-00	0,40
inne ²²		2441-18	9,88
	razem	24 710-02	100,00
1862	utrzymanie 4 zakonników	1088-00	100,00
	razem	1088-00	100,00

Obliczenia własne na podstawie: AJG 1661 (*Prowincja Włodawa 1700-1861*), s. 21, 47, 231-232, 321; AJG 1660 (*Prowincja Włodawa 1711-1863*), s. 221-223; AJG 601 (*Klasztor we Włodawie*), s. 25-26; AJG 507 (*Expensa monasterii Włodaviensis*), s. 39-58; AJG 596 (*Prowincja Włodawa*), s. 27-47, 67-68, 70-81, 205.

Podsumowując wydatki, należy podkreślić, że znaczna ich część była przeznaczona na cele budowlane i remontowe. W latach 1739-1752 na budowę kościoła wydano kwotę 45 638,23 złp., w tym

²² Papier stemplowy, kołędnikom, zakup krochmalu, szuwaksu, atrament, garnki, wozy, uprzęż konna, siekiera, papier, skóra, materiał, pomoc pogorzecłom, narzędzia i naczynia, płótno, światło, garnki, kalendarz, materiał na ubranie, 12 filiżanek-24 zł., dywanik-10 zł., przetak, papier, skóry, sznury.

architekt za wykonanie planów otrzymał 216 zł., a za nadzór nad pracami 360 zł.²³. Z kolei w 1810 r. na remonty i prace budowlane wydano 20 000 złp.²⁴. W 1837 r. podjęto prace remontowe przy kościele i klasztorze włodawskim. Komisja Rządowa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego stwierdziła, że klasztor powinien na ten cel przeznaczyć z własnych środków 603,22 zł. Natomiast kolator, August Zamoyski, mieszczenie włodawscy i mieszkańcy wsi parafialnych mieli zebrać na ten cel 10 924,11 zł. Łącznie zatem koszty prac miały wynosić 11 528,03 złp.²⁵. W 1843 r. na cele remontowe przeznaczono 2015,14 złp. Zatem na cele budowlane i remontowe w ciągu całego okresu funkcjonowania klasztoru paulini wydali 68 257,26 złp.²⁶. Należy jednak sądzić, że rzeczywiste wydatki były jeszcze większe, ponieważ z pewnością nie zachowały się wszystkie rachunki.

Bardzo poważną kategorią wydatków były podatki. Według lustracji z 1789 r., konwent włodawski na podatki wydał 1273,08 zł., w tym ofiara 10 gr.-820,08 złp., subsidium charitativum-273 złp. oraz podymne-180 złp. W tym samym roku przychód wynosił 4883,01 złp. Zatem na podatki wydano 26,07% wszystkich przychodów. W 1810 r. podatki wyniosły 1273,08 złp., w tym subsidium charitativum-273 zł., ofiara duchowna-820,08 zł., a podymne-180 złp.²⁷. W latach 1826-1828 najwięcej wydano na podatki (406,13 złp.), które stanowiły 65,02% wszystkich wydatków²⁸. W 1836 r. podatki wyniosły 1226,21 złp., co stanowiło 88,73% wydatków. Ofiara duchowna wynosiła 820,08 złp., liwerunek-95,02 złp., subsidium charitativum-273 złp., szarawark-28 złp. oraz podymne-8,23 złp.²⁹. Łączne wydatki na cele podatkowe w całym okresie funkcjonowania klasztoru ustalono na kwotę 7189,27 złp. Trzeba również zauważyć, że poziom podatków wzrastał, ale część tych sum mogło być spłacane jako zaległe kwoty z poprzednich lat³⁰.

²³ AJG 596 (*Prowincja Włodawa*), s. 205. AJG 1661 (*Prowincja Włodawa 1700-1861*), s. 21, 47.

²⁴ AJG 1661 (*Prowincja Włodawa 1700-1861*), s. 322.

²⁵ AJG 596 (*Prowincja Włodawa*), s. 143, 145.

²⁶ AJG 1661 (*Prowincja Włodawa 1700-1861*), s. 21, 47, 231-232, 321; AJG 1660 (*Prowincja Włodawa 1711-1863*), s. 221-223; AJG 601 (*Klasztor we Włodawie*), s. 25-26; AJG 507 (*Expensa monasterii Włodaviensis...*), s. 39-58; AJG 596 (*Prowincja Włodawa*), s. 27-47, 67-68, 70-81.

²⁷ AJG 1661 (*Prowincja Włodawa 1700-1861*), s. 321-322.

²⁸ AJG 507 (*Percepta monasterii Włodaviensis*), s. 2-6, 39-58.

²⁹ AJG 596 (*Prowincja Włodawa*), s. 67-68, 70-81.

³⁰ AJG 1661 (*Prowincja Włodawa 1700-1861*), s. 21, 47, 231-232, 321; AJG 1660 (*Prowincja Włodawa 1711-1863*), s. 221-223; AJG 601 (*Klasztor we Włodawie*), s. 25-26;

Utrzymanie budynków kosztowało łącznie 4729,23 złp. W 1818 r. na utrzymanie budynków i na ubezpieczenie przeciwpożarowe przeznaczono 4629,29 zł., a w 1836 r. składka ogniowa wynosiła 99,24 zł.³¹.

Na utrzymanie zakonników wydano bezpośrednio 2376 zł. W 1818 r. wydano na utrzymanie dwóch zakonników 200 zł., w latach 1826-1828 i 1862 r. na utrzymanie czterech paulinów wydano 1088 zł.³².

W 1818 r. na pensje dla służby wydano 220 zł.³³. Z kolei w latach 1826-1828 na pensje dla służby wydano 595,21 złp., a w 1843 r. 1658,28 złp. Łącznie na ten cel przeznaczono 4190,07 złp.³⁴. Pewną kwotę wydatkowano również na zakup maszyn, ziarna, uprzęży końskich, koni i narzędzi. W 1863 r. wydano na ten cel 2509,15 złp., a łączna kwota wynosiła 3210,07 złp.³⁵. Utrzymanie świątyni w interesującym nas okresie kosztowało łącznie 1691,27 złp., spłata długów 1834,07 złp., wydatki niezidentyfikowane wyniosły 5422 złp. Wśród wydatków występował również zakup ziemi. W 1746 r. konwent włodawski wykupił od Janiszewskiego prawa do 1/3 części wsi Okuninka, wydano wówczas 1300 złp.³⁶. Ponadto wydatkowano pieniądze na zakup „Dziennika Praw Królestwa Polskiego”, na podróże, pensje dla pracowników najemnych w folwarku (813,24 złp.), usługi rzemieślnicze (2072,26 złp.), leczenie, zakup żywności (4996,01 złp.) i ubioru (24 złp.). Ponadto klasztor wypłacał odsetki od wyderkafu (75 złp.), za dzierżawę łąki oraz inne wydatki (naczynia, papier, skóra, itp.). Za okres 1739-1863 ustalono wydatki na kwotę 113 445,20 złp. Jak wyglądał udział poszczególnych kategorii wydatków ilustruje tabela poniższa.

AJG 507 (*Expensa monasterii Włodaviensis*), s. 39-58; AJG 596 (*Prowincja Włodawa*), s. 27-47, 67-68, 70-81.

³¹ AJG 596 (*Prowincja Włodawa*), s. 27-47, 67-68, 70-81.

³² AJG 1661 (*Prowincja Włodawa 1700-1861*), s. 21, 47, 231-232, 321; AJG 1660 (*Prowincja Włodawa 1711-1863*), s. 221-223; AJG 601 (*Klasztor we Włodawie*), s. 25-26; AJG 507 (*Expensa monasterii Włodaviensis...*), s. 39-58; AJG 596 (*Prowincja Włodawa*), s. 27-47, 67-68, 70-81.

³³ AJG 596 (*Prowincja Włodawa*), s. 27-47.

³⁴ AJG 507 (*Percepta monasterii Włodaviensis*), s. 2-6, 39-58.

³⁵ AJG 1661 (*Prowincja Włodawa 1700-1861*), s. 231-232; AJG 1661 (*Prowincja Włodawa 1700-1861*), s. 21, 47, 231-232, 321; AJG 1660 (*Prowincja Włodawa 1711-1863*), s. 221-223; AJG 601 (*Klasztor we Włodawie*), s. 25-26; AJG 507 (*Expensa monasterii Włodaviensis*), s. 39-58; AJG 596 (*Prowincja Włodawa*), s. 27-47, 67-68, 70-81.

³⁶ M. Streska, *Roczniki paulińskie, ks. III*, [w:] *Roczniki zakonu św. Pawła pierwszego pustelnika*, t. 2, opr. L. Chałupka, Częstochowa-Jasna Góra 2008, s. 209.

Tabela 5. Udział poszczególnych kategorii wydatków w ogólnej sumie ustalonych wydatków

Kategoria wydatków	Odsetek [%]
prace budowlane i remontowe	60,17
podatki	6,34
niezidentyfikowane	4,78
zakup żywności	4,40
utrzymanie budynków	4,17
pensja służby	3,69
wydatki na folwark	2,83
inne	2,15
utrzymanie zakonników	2,09
usługi rzemieślnicze	1,83
spłata długów	1,62
utrzymanie świątyni	1,49
kupno ziemi	1,15
pensje dla pracowników najemnych	0,72
podróże	0,33
dzierżawa łąki	0,18
utrzymanie rabina	0,09
odsetki od wyderkafu	0,06
leczenie	0,04
zakup ubioru	0,02
„Dziennik Praw Królestwa Polskiego”	0,01

Obliczenia własne na podstawie: AJG 596 (*Prowincja Włodawa*), s. 27-47, 67-68, 70-81, 143, 145, 205. AJG 1661 (*Prowincja Włodawa 1700-1861*), s. 21, 47, 322, 231-232, 321-322; AJG 1660 (*Prowincja Włodawa 1711-1863*), s. 221-223; AJG 601 (*Klasztor we Włodawie*), s. 25-26; AJG 507 (*Expensa monasterii Włodaviensis*), s. 2-6, 39-58; M. Streska, *Roczniki paulińskie, ks. III, [w:] Roczniki zakonu św. Pawła pierwszego pustelnika, t. 2, opr. L. Chałupka, Częstochowa-Jasna Góra 2008, s. 209.*

Jak widać najwięcej wydano na prace budowlane i remontowe. Znaczną część wydatków stanowiły również podatki, wydatki niezidentyfikowane, zakup żywności, utrzymanie budynków, pensje dla służby oraz wydatki na utrzymanie folwarku.

Bilans finansowy

Zanim przejdę do omówienia bilansu finansowego klasztoru włodawskiego, należy przedstawić kilka uwag. W latach 1739-1742 paulini mieli do odzyskania 52 000 złp., które były zabezpieczone na dobrach Zaścianki. Z kolei w latach 1745-1748 znaczną część przychodów przeznaczono na budowę kościoła. Jednak wydatki były wyższe niż posiadana suma. Dlatego też klasztor miał spore długi³⁷. W

³⁷ AJG 1661 (*Prowincja Włodawa 1700-1861*), s. 39, 47.

lutym 1832 r. konwent włodawski posiadał znaczne długi, w wysokości 4660,13 zł., natomiast długi wobec klasztoru wynosiły 6953 zł.

W listopadzie 1836 r. klasztor również posiadał długi w wysokości 977,12 zł. Wynikały one z niezapłaconych należności za żywność, napoje, usługi oraz zaległe podatki. W dwa lata później zadłużenie klasztoru wynosiło 2253,03 złp., w tym czeladzi zalegano z wypłatą 810,04 złp. Jednak zaległości wobec klasztoru wynosiły 4768,10 złp. Wynikały one z niezapłaconego komornego za wynajem pomieszczeń klasztornych niewypłacenia odsetek bankowych oraz czynszów za dzierżawę ogrodów. Konwent włodawski był zadłużony w 1841 r., na kwotę 1892,07 złp.³⁸ Z kolei w 1843 r. na kwotę 2888,21 złp., w tym za nie zapłacono za zakupy 2163,08 złp., służbie zalegano z kwotą 539,13 zł., a inne długi wynosiły 186 złp. Z kolei za okres 21 VII 1845-7 VII 1846 r. zaległości wobec klasztoru wynosiły 169,12 złp., a długi klasztoru wynosiły 1315 złp.³⁹.

Jak więc widać klasztor był wielokrotnie zadłużony. Problem ten dotyczył paulinów włodawskich szczególnie w XIX w. W XVIII w. pojawiło się zadłużenie, ale był to przypadek jednorazowy i wynikał z wysokich kosztów budowy kościoła. Jednak obraz sytuacji finansowej poprawia fakt, że również wobec klasztoru zalegano ze spłatami powinności, co łagodziło nieco trudną sytuację, ponieważ pieniądze te odzyskiwano, chociaż z opóźnieniem.

Ogólny bilans klasztoru włodawskiego w latach 1722-1863 ilustruje poniższa tabela. Jeżeli chodzi o przychody, to kwota wyjściowa, z lat 1722-1725, była najniższa w badanym okresie. Jednak okresy prosperity przeplatały się z okresami problemów finansowych. Szczególnie duży spadek przychodów zanotowano w latach 1739-1742, 1842-1843 i 1862-1863 (wskaźnik Wdł.). Jeszcze w 1829 r. poziom przychodów był zbliżony do tych z drugiej połowy XVIII w., ale już na początku lat 40. XIX w. spadł i tendencje te utrzymały się do kasaty konwentu w 1864 r. Najniższą sumę wydatków zanotowano w latach 1862-1863, a najwyższą w okresie budowy kościoła, w latach 1745-1748. Dodatni bilans finansowy zanotowano w latach 1722-1728, 1752-1753, 1826-1829, 1842-1843 oraz 1862-1863. Szczególnie wysoki deficyt zanotowano w latach 1745-1748, kiedy to nie zapłacono za wszystkie prace i materiały niezbędne do prac budowlanych przy kościele. Na uwagę zasługuje fakt, że ujemny bilans uzyskano w latach

³⁸ AJG 596 (*Prowincja Włodawa*), s. 55-60, 67-68, 70-81, 127-131, 231-233.

³⁹ AJG 601 (*Klasztor we Włodawie*), s. 27, 229, 231.

1739-1748, co było związane z dużymi wydatkami budowlanymi. Ujemny bilans pojawił się również w latach 40. XIX w., ale trwał on zaledwie 2 lata. Zatem paulini włodawscy dosyć szybko wyszli z kryzysu finansowego.

Tabela 6. Bilans finansowy klasztoru paulinów we Włodawie w latach 1722-1863

Okres	Przychody			Wydatki			Bilans finansowy
	zł.-gr.	Wdj.	Wdł.	zł.-gr.	Wdj.	Wdł.	zł.-gr.
1722-1725 ⁴⁰	7125-10	100,00	-	6204-06	100,00	-	+921-04
1725-1728	20 152-14	282,83	100,00	12 707-02	204,82	100,00	+7445-12
1739-1742	12 450-10	174,74	61,78	16 341-10	263,39	128,60	-3891-00
1742-1745	13 282-09	186,41	106,68	15 681-06	95,96	95,96	-2399-03
1745-1748	30 769-15 ⁴¹	431,84	231,66	51 624-23 ⁴²	832,10	329,21	-20 854-22 ⁴³
1752-1753 ⁴⁴	27 781-03	389,90	90,29	23 412-02	377,37	45,35	+4369-01
1826-1829	29 943-11	410,14	107,78	14 407-19	232,22	61,54	+15 535-22
1842-1843	14 223-14	199,62	47,50	11 545-27	186,09	80,14	+2677-17
1845-1847	14 198-04	199,27	99,82	17 284-17	278,59	149,71	-3085-17
1862-1863	10 256-00	143,94	72,24	4425-10	71,33	25,60	+5830-20

Obliczenia własne na podstawie: AJG 1661 (*Prowincja Włodawa 1700-1861*), s. 13, 29, 31, 39, 45, 47, 231-232, 321; AJG 1660 (*Prowincja Włodawa 1711-1863*), s. 173-177, 221-223, 236-237; AJG 601 (*Klasztor we Włodawie*), s. 25-26, 229, 231, 269; AJG 507 (*Expensa monasterii Włodaviensis*), s. 46-47, 49, 59-66; AJG 596 (*Prowincja Włodawa*), s. 27-47, 299.

Aby obraz sytuacji finansowej był w miarę pełny, należy przeliczyć podane kwoty w ujęciu średniorocznym. Dane ilustruje tabela poniższa. Jak z niej wynika przychody roczne ulegały licznym wahaniom. Najwyższe przychody uzyskano w 1817 r., co świadczyłoby o szybkiej

⁴⁰ Dane z lat 1722-1725, 1725-1728, 1739-1742, 1745-1748 i 1826-1829 dotyczą okresu trzech lat.

⁴¹ W tym na budowę przeznaczono 14 450 złp.

⁴² W tym na budowę wydano 34 693,08 złp.

⁴³ W tym na wydatki budowlane brakło 20 243,08 złp.

⁴⁴ Dane dotyczące lat 1752-1753, 1842-1843, 1845-1847 oraz 1862-1863 dotyczą okresu dwuletniego.

odbudowie gospodarczej klasztoru po wojnie z lat 1812-1813. Trzeba jednak pamiętać o postępującej inflacji pieniądza. Jeżeli chodzi o wydatki, to i tutaj występowały liczne wahania. Najwyższe wydatki zanotowano w latach 1745-1748 (17 208 zł. rocznie), a najmniejsze w 1857 r. Jednak należy pamiętać, że te ostatnie dane prawdopodobnie nie obejmowały wszystkich wydatków. W protokole wizytacyjnym zapisano bowiem tylko wydatki na utrzymanie zakonników. Najwyższy zysk klasztor uzyskał w 1817 r. (6697 zł.), a najmniejszy w latach 1722-1725 (307 zł. rocznie). Najwyższy deficyt finansowy zanotowano w latach 1745-1748, co było związane, jak podkreślałem już z budową kościoła.

Tabela 7. Tabela. Bilans finansowy klasztoru paulinów w Leśnej 1722-1863. Wyliczenia średnioroczne

Okres	Przychody			Wydatki			Bilans finansowy
	zł.	Wdj.	Wdł.	zł.	Wdj.	Wdł.	
1722-1725 ⁴⁵	2375	100,00	-	2068	100,00	-	+307
1725-1728	6718	282,86	100,00	4356	210,64	100,00	+2365
1739-1742	4150	174,74	61,77	5447	263,39	125,05	-1297
1742-1745	4428	186,44	106,70	5227	252,76	95,96	-799
1745-1748	10 257	431,87	231,64	17 208	832,11	329,21	-6951
1752-1753 ⁴⁶	13 891	584,88	135,43	11 706	566,05	68,03	+2185
1789	4883	205,60	35,15	1273	61,56	10,87	+3610
1817	12 840	540,63	262,95	6143	297,05	482,56	+6697
1826-1829	9981	420,25	77,73	4803	232,25	78,19	+5178
1842-1843	7112	299,45	71,26	5773	279,16	120,20	+1339
1845-1847	4733	199,28	66,49	8642	417,89	149,70	-3909
1857	5963	251,07	125,99	1088	52,61	12,59	+4875
1862-1863	5128	215,92	86,00	2212	106,96	203,31	+2916

⁴⁵ Dane z lat 1722-1725, 1725-1728, 1739-1742, 1745-1748 i 1826-1829 dotyczą okresu trzech lat.

⁴⁶ Dane dotyczące lat 1752-1753, 1842-1843, 1845-1847 oraz 1862-1863 dotyczą okresu dwuletniego.

Obliczenia własne na podstawie: AJG 1661 (*Prowincja Włodawa 1700-1861*), s. 13, 29, 31, 39, 45, 47, 231-232, 321; AJG 1660 (*Prowincja Włodawa 1711-1863*), s. 173-177, 221-223, 236-237; AJG 601 (*Klasztor we Włodawie*), s. 25-26, 229, 231, 269; AJG 507 (*Expensa monasterii Włodaviensis*), s. 46-47, 49, 59-66; AJG 596 (*Prowincja Włodawa*), s. 27-47, 299.

Zakończenie

Podstawowymi źródłami przychodów klasztoru paulinów we Włodawie były: darowizny, wyderkafy, sprzedaż ziemi, wynajem lokali, pomoc prowincji, odsetki bankowe oraz opłaty od ludności żydowskiej. Należy podkreślić, że wynajem lokali oraz odsetki bankowe pojawiły się w XIX w. Obok tych dominujących źródeł występowały także inne, m.in. przychody z mlewa, sprzedaż narzędzi rolniczych, sprzedaż produktów rolnych oraz owoców, czy sprzedaż zwierząt.

Najwięcej klasztor włodawski wydawał na różnego rodzaju prace budowlane i remontowe oraz podatki. Wydawano również na zakup żywności, utrzymanie budynków, pensje dla czeladzi czy inwestycje folwarczne. Wszystkie dane dotyczące wydatków pochodzą jedynie z XVIII w.

Sytuacja finansowa klasztoru we Włodawie była niestabilna, co utrudniało planowanie ekonomiczne. Okresy dobrej sytuacji i okresy kryzysów finansowych przeplatały się. Zysk uzyskiwany przez klasztor włodawski były dosyć wysokie i średnio w ciągu roku wynosiły 3275 zł. Zatem sytuacja finansowa placówki we Włodawie była stosunkowo niezła. Pojawiało się zadłużenie, ale dosyć szybko je likwidowano.

Aneks⁴⁷.

Ceny usług i towarów. Włodawa województwo brzesko-litewskie Rzeczpospolitej szlacheckiej/ departament lubelski 1807-1815/ województwo lubelskie 1815-1837/ gubernia lubelska 1837-1864.

1818 r.

1 dzień pańszczyzny sprzężajnej-1 złp.

1 dzień pańszczyzny pieszej-15 gr.

1 kopa grzybów (60 sztuk)-1złp.

1 kula przędzy-28 złp.

1 koń-54 złp.

⁴⁷ AJG 507 (*Expensa monasterii Włodaviensis...*), s. 2-6, 39-58; AJG 596 (*Prowincja Włodawa*), s. 27-47; AJG 1661 (*Prowincja Włodawa 1700-1861*), s. 231-232.

1 wół-27 złp.
1 krowa-36 złp.
1 maciora-6 złp.

1826 r.

roczna dzierżawa sadu-150 złp.
1 korzec (dalej: k.) pszenicy-10 złp.
1 k. żyta-6,15 złp.
1 kurczę-8 gr.
1 kopa jaj (60 sztuk)-2 złp.
1 funt kawy-3 złp.
1 cytryna-24 gr.
dniówka cieśli-1 złp. (obróbka drewna).
1 garniec masła-5 złp.
chomąto z Krakowa-45 złp.

1827 r.

Ceny:
1 k. pszenicy-10 złp.
1 k. żyta-6 złp.
roczna dzierżawa sadu-120 złp.
1 koń-13,10 złp.
1 krowa-46-70-80 złp.
buhaj-80 złp.
300 cegieł-10,24 złp.
1 zgrzebło-2 złp.
Pensje roczne:
gospodyni-65-73,25 złp.
dziewka-32,15-40-60 złp.
parobek od koni-80 złp.
stróż-52 złp.
furman-140 złp.
parobek-60 złp.
ogrodnik-120 złp.
gajowy-4 złp.
karbowy-80 złp.
fornal-106,20 złp.

1828 r.

1 wół-80 złp.
1 k. żyta-5,20-8 złp.

1 k. owsa-5,10 złp.
1 k. grochu-12 złp.
roczna dzierżawa sadu-60 złp.
1 butelka araku-6,25 złp.
1 wieprz-66,20 złp.
1 wóz siana-13,10 złp.
1 kopa gontów (60 sztuk)-1,22 złp.
1 cetnar siana-2,15 złp.
dziennik wojewódzki-4,20 złp.

1829 r.

1 k. żyta-5,10-7,06 złp.
1 k. jęczmienia-5 złp.
1 k. tatarki-5 złp.
1 k. grochu-8 złp.
ciołek-44 złp.
stara kłacz-120 złp.
1 stary koń w Warszawie-49 złp.
Roczna dzierżawa sadu-60 złp.

1863 r.

1 k. żyta-10 złp.